

А. Ю. Бабій

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри юриспруденції

Чернівецький інститут

Міжнародного гуманітарного університету

м. Чернівці, Україна

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ ЕКСТРЕМІЗМ ТА ЕКСТРЕМІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

***Анотація.** У статті проаналізовані основні підходи до розуміння сутності екстремізму та екстремістської діяльності. Запропоновано розмежувати розглядувані питання як частина та ціле. З'ясовано, що екстремістська діяльність є проявом екстремізму і являє собою практику застосування ідеології екстремізму та конкретні форми її реалізації.*

***Ключові слова:** екстремізм, екстремістська діяльність, соціальне явище, ідеологія екстремізму.*

Постановка проблеми. Незважаючи на небезпеку екстремізму, в Україні досі відсутні спеціальний антиекстремістський закон та спеціальні антиекстремістські кримінально-правові норми. Одна з головних проблем протидії екстремізму полягає у відсутності нормативно закріпленого визначення екстремізму та похідних від нього понять таких як екстремістська діяльність у законодавстві України.

Аналіз досліджень. Окремі аспекти проблеми кримінально-правової протидії екстремізму були висвітлені у працях українських вчених, а саме: В.Ф. Антипенка, Ю.В. Безсусідньої, Д.В. Дорохіна, В.П. Ємельянова, Ю.Б. Ірхи, О.О. Кваші, О.М. Костенка, В.Н. Кубальського, Б.Д. Леонова, С.Я. Лихової, О.Г. Семенюка, М.В. Семикіна, І.Р. Серкевич, Є.Д. Скулиша, М.П. Стрельбицького, В.І. Тимошенко.

Метою статті є визначення природи таких злочинних явищ як екстремізм та екстремістська діяльність, а також з'ясування співвідношення цих категорій.

Виклад основного матеріалу. Однією з найгостріших проблем сучасності є екстремізм, який існує в політичній, економічній, соціальній, релігійній та інших сферах суспільного життя. У різних формах прояву екстремісти загрожують безпеці багатьох держав та їх громадян, спричиняють істотні політичні, економічні й моральні втрати, психологічно впливають на великі маси населення, забирають життя невинних людей.

Екстремізм являє собою багатогранне явище, яке здатне проявлятися в різних соціальних сферах і в різних формах. Екстремізм використовує для досягнення своїх цілей методи насильницького характеру, методи інформаційно-пропагандистського та психологічного впливу, а також організаційні методи. Правова природа та сутність феномену екстремізму серед вчених та фахівців чітко не визначені.

Незважаючи на небезпеку екстремізму, в Україні досі відсутні спеціальний антиекстремістський закон та спеціальні антиекстремістські кримінально-правові норми. Одна з головних проблем у контексті протидії екстремізму полягає у відсутності нормативно закріпленого визначення екстремізму та похідних від нього понять у законодавстві України. Виникла нагальна потреба у правовому реагуванні екстремізму та наданні його проявам в Україні належної кримінально-правової оцінки. Дослідники цього явища запевняють, що екстремістськими діями охоплено усе населення Землі. Екстремізм набуває загальнопланетарного характеру та може вважатися новою глобальною проблемою, небезпечною для світового співтовариства. Насильницький екстремізм, який йде врозріз з загальнолюдськими цінностями, за своєю природою носить глобальний характер. Українські дослідники та фахівці визнають серйозність небезпеки екстремізму. В.І. Тимошенко вказує, що на даний момент екстремізм присутній в усіх сферах суспільного життя, він чинить деструктивний вплив на розвиток суспільства, перешкоджає встановленню громадянської злагоди, втіленню в життя конкретної державної політики, у тому числі й проведенню соціально-економічних перетворень [1, с. 24].

Вітчизняний дослідник А.В. Носач розглядає екстремістську діяльність в Україні як головну загрозу суверенітету та територіальній цілісності України. Незважаючи на існування такого явища як екстремізм

в нашій державі, національне законодавство не містить визначення понять «екстремізм» та «екстремістська діяльність». Серед науковців не існує спільної думки щодо співвідношення понять «екстремізм» і «екстремістська діяльність». Проведений аналіз наукової літератури свідчить про те, що поняття «екстремістська діяльність» та «екстремізм» перебувають у співвідношенні частини і цілого. Цілком очевидно, що без встановлення змісту поняття «екстремізм» визначити зміст поняття «екстремістська діяльність» неможливо [2, с. 27].

Поняття «екстремізм» визначається, виходячи з його сутності. Осмислення у вітчизняній юридичній науці явища екстремізму розпочалося порівняно недавно. Неодноразові спроби розкрити сутнісні особливості екстремізму з позиції права як і раніше викликають суперечки серед юристів про можливість правової оцінки цього явища у принципі [3, с. 23-27].

З точки зору І.Д. Ковальова, екстремізм є сукупністю організаційно-політичних структур та їх радикальних політичних установок, які обґрунтовують застосування насильства для досягнення поставлених політичних цілей. А.Ф. Істомін і Д.А. Лопаткін вважають, що екстремізм – це сукупність ознак, які виражаються:

а) у створенні будь-якого руху, спільноти, течії, громадського об'єднання посадових осіб і громадян для боротьби з неуголним ладом, внутрішньою і зовнішньою політикою, національною, релігійною, економічною, соціальною, військовою програмами держави;

б) у діяльності руху, спільноти, течії, громадського об'єднання, посадових осіб і громадян, спрямованій на поширення своїх ідей, доктрин, шкіл, які характеризуються крайніми поглядами і суперечать конституційним засадам суспільства і демократичної держави;

в) у поширенні ідеології, вчень, що супроводжується застосуванням насильства чи інших радикальних способів, які порушують встановлені державою заборони [4, с. 20].

Екстремізм – це не тільки екстремістська діяльність, але і певна ідеологія, яка схвалює дану діяльність. Екстремістська діяльність є проявом екстремізму і являє собою практику застосування ідеології екстремізму та конкретні форми її реалізації [5, с. 22].

С.В. Борисов пропонує наступне законодавче визначення екстремістської діяльності) – це протиправна діяльність, яка здійснюється внаслідок крайнього несприйняття існуючих основ конституційного ладу держави і виражається у кримінально караних діяннях, спрямованих на насильницьку зміну основ конституційного ладу держави, захоплення влади, розпалювання ненависті або ворожнечі в суспільстві за ознаками належності до певної раси, національності або ставлення до релігії [6, с. 426].

На думку Р.В. Кулешова, слід розмежовувати екстремізм як деструктивну ідеологію ненависті та ворожнечі щодо представників тих чи інших громадських формувань, які відрізняються від опонентів політичними, релігійними або іншими переконаннями, національної або расової приналежності, належністю до певної соціальної групи, і екстремістську діяльність, як безпосереднє вираження в суспільстві зазначеної деструктивної ідеології [7, с. 706]. Д.О. Чернявський стверджує, що екстремізм – це ідеологія, а екстремістська діяльність – це зовнішня форма вираження екстремізму, яка являє собою умисні протиправні суспільно небезпечні діяння громадян, посадових осіб, громадських об'єднань, спрямовані на поширення ідеології екстремізму та його реалізацію [8, с. 70].

Є.П. Сергун доводить, що екстремістська діяльність – це мотивована екстремістською ідеологією протиправна поведінка, а так само сукупність всіх форм екстремізму, що тягнуть за собою настання юридичної відповідальності [9, с. 214]. Така діяльність, може здійснюватися:

а) шляхом публічної агітації та пропаганди, включаючи створення і поширення відповідних матеріалів;

б) шляхом створення організованої злочинної групи для підготовки і вчинення декількох злочинів екстремістської спрямованості членами групи; в) шляхом створення екстремістської організації і продовження діяльності організації, її секції, відділення або філії, визнаної екстремістською згідно рішенням суду, яке набуло чинності;

г) у формі членства в такій організації або сприяння її діяльності.

Вітчизняна дослідниця проблем екстремізму В.Д. Гожій зазначає, що протиправні форми екстремізму охоплюються поняттям екстремістська діяльність [10, с. 50].

Окремої уваги заслуговує підхід українського вченого Ю.Б. Ірха, який пропонує під екстремістською діяльністю розуміти цілеспрямовану діяльність осіб, спрямовану на відстоювання їхніх ідеологічних уподобань (переконань) у різних сферах суспільного життя (культурній, економічній, екологічній, політичній, релігійній тощо) за допомогою протиправних діянь, у тому числі неправомірного психологічного та/або фізичного насильства чи обґрунтованих погроз у його здійсненні, або шляхом зловживання

правом стосовно представників соціальних груп, які ці погляди не поділяють або заперечують, з метою зміни цінностей, що існують у суспільстві, демократичних основ громадянського суспільства та/або конституційного ладу в державі [11, с. 96-97].

В теорії виділяють три різновиди екстремістської діяльності (проявів екстремізму), які тісно пов'язані між собою. Найбільш поширеним видом є відкрите збройне та інше насильство проти державної влади, а також політичних партій і організацій, які конкурують між собою, представників певних етнічних і соціальних груп тощо. Така екстремістська діяльність характеризується масовістю учасників, високим рівнем організації, значними людськими та матеріальними втратами, дезорганізацією функціонування суспільно-політичних інститутів.

До другого виду належить цілеспрямоване розпалювання ворожнечі й ненависті з різних мотивів задля спонукання певних екстремістських груп, їх однодумців або співчуваючих до здійснення радикальних дій, у тому числі насильницьких, щодо соціальних груп, політичних організацій, які розглядаються екстремістами як супротивники або ворожі сили, що загрожують їхнім інтересам. Цей різновид екстремістської діяльності охоплює комплекс організаційних і агітаційних дій, як правило, пов'язаних з: провокаціями на етнічному, релігійному чи іншому підґрунті; поширенням ідей, які виправдовують насильство, і закликами до нього; насильницькими акціями щодо представників «ворожої» групи, спрямованими на формування масових ідеологічно та психологічно інспірованих рухів, організацій, екстремістських виступів.

Третім різновидом екстремістської діяльності, є масовий психологічний вплив на об'єкти екстремістської діяльності – певні установи, персонал державних органів, учасників суспільно-політичних організацій і заходів тощо. Для такого прояву екстремізму не є притаманним широке застосування насильства. Він характеризується значним застосуванням різноманітних форм інформаційного й психологічного впливу на органи публічної влади й населення.

Висновки. Поняття «екстремістська діяльність» та «екстремізм» перебувають у співвідношенні частини та цілого. Очевидно, що без встановлення змісту поняття «екстремізм» визначити зміст поняття «екстремістська діяльність» неможливо. Екстремізм – це не тільки екстремістська діяльність, але і певна ідеологія, яка обґрунтовує дану діяльність. Екстремістська діяльність є проявом екстремізму і являє собою практику застосування ідеології екстремізму та конкретні форми її реалізації. Під екстремістською слід розуміти діяльність, яка охоплює: організацію, підготовку та вчинення екстремістських актів; підбурювання, втягнення та публічні заклики до вчинення екстремістських актів; погрози вчинення екстремістських актів; створення та фінансування незаконних збройних формувань, екстремістських груп та організацій з метою вчинення екстремістських актів; вербування, навчання, озброєння та фінансування особи з метою вчинення екстремістського акту; пропаганду і поширення ідеології екстремізму, в тому числі шляхом розповсюдження екстремістських матеріалів. Наведене визначення екстремістської діяльності доцільно передбачити у спеціальному антиекстремістському законі. Отже, екстремізм це в першу чергу ідеологія, а екстремістська діяльність – її зовнішня форма виразу. Екстремізм може існувати самостійно, не маючи жодної реалізації, але екстремістська діяльність з'являється тоді, коли сформовані ідеї, погляди та переконання екстремістського характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тимошенко В.І. Політико-правова характеристика екстремізму. ScienceRise: Juridical Science. 2017. № 2 (2). С. 21-25.
2. Бабій А.Ю. Екстремізм і екстремістська діяльність: проблема співвідношення. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (6 листопада 2020 р.) / упор. О.В. Авраменко, С.С. Гнатюк, І.І. Сидорук. Львів: ЛьвДУВС, 2020. С. 27-31.
3. Залужний А.Г. Екстремізм: сутність та способи протидії. Сучасне право. 2002. № 12. С. 23-27.
4. Істомін А.Ф. Лопаткір Д.А. До питання про екстремізм. Сучасне право. 2005. № 7. С. 19-24.
5. Нікітін Ю.В. Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства: Монографія. К.: ВНЗ «Національна академія управління», 2009. 373 с.
6. Борисов С.В. Злочини екстремістського спрямування: проблеми законодавства та застосування. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08., 2012. 484 с.
7. Петренко Б. М. Правові проблеми попередження політичного екстремізму в Україні. Держава і право. 2010. № 48. С. 705-711.
8. Тодосієнко А.О. До проблеми визначення поняття «екстремізм». Visegrad Journal on Human Rights. 2016. № 4/1. С. 211-215

9. Капінос М.С. Механізми впливу державного управління на екстремізм як соціальну систему. Актуальні проблеми державного управління. 2012. Вип. 4. С. 69-72.
10. Гожій В.Д. Адміністративно-правове забезпечення протидії екстремізму в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Кривий Ріг, 2019. 218 с.
11. Ірха Ю.Б. Особливості формування системи протидії екстремістській діяльності в Україні. «Права людини і національна безпека: роль органу конституційної юрисдикції»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (27 червня 2019 р.). Київ, 2019. С. 91-101.

A. Babii. The problem of the relationship between the concepts of extremism and extremist activity. – Article.

Summary. The article analyzes the main approaches to understanding the essence of extremism and extremist activity. The elements of the social essence of extremism and the main forms of manifestation of extremist activity are defined. Extremist activity is a manifestation of extremism and represents the practice of applying the ideology of extremism and specific forms of its implementation.

Key words: extremism, extremist acts, social phenomenon, ideology of extremism.

УДК 342.4:351.86

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2022/37/02>

А. О. Шевель

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя та філософії
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО БЕЛЬГІЇ ВНАСЛІДОК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню показників міграційних потоків у Європі внаслідок російського вторгнення, зокрема автор аналізує міграційний рух українців до Бельгії. В статті розкривається проблема інтеграції біженців в Бельгії, а також визначено структуру та кількість іммігрантів з огляду на статистичні дані. Розглянуто дії та позиції бельгійської влади щодо міграційної політики та вирішення проблеми масового напливу мігрантів. Розкрито перспективу динаміки міграції як складного і багатоаспектного феномена, спрогнозовано її подальший розвиток як нестабільного соціального явища. У статті проаналізовано основні зміни в характері міграційних переміщень населення за межі своїх держав, визначено тенденції щодо регіонального, поселенського розподілу мігрантів в Бельгії.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, Європейський Союз, біженці, мігранти, міграційна криза.

Постановка проблеми.

Війна в Україні з росією вплинула на багато сфер політичного, економічного та соціального життя та спричинила найбільше переміщення європейських громадян з часів Другої світової війни, причому переважно більшість біженців становлять жінки та діти, що кардинально змінило міграційну ситуацію як в самій Україні, так і в багатьох країнах ЄС, включно з Бельгією.

Потреба аналізу переваг та недоліків зазначеного і складає актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням усіх аспектів міграційної політики та протидії нелегальній міграції на різних рівнях займаються як іноземні, так і українські дослідники, зокрема, ці ідеї розкривають праці В. О. Івашенка, В. В. Коваленка, В.І. Кривенка, О. В. Кузьменка, В. М. Куц, О. А. Малиновської, В. О. Новік, А.М. Черняк, а також зарубіжних учених: М. Вейнера, Р. Вольвенда, Р. Епплярда, С. Колінсона, С. Спенсера, І. Рів'єра, М. Пуглі, Р. Плендера, Дж. Солта, Р. Хавсмана. Особливу увагу у вивченні цієї проблеми приділяють американські дослідники, де ця тема завжди перебуває у центрі уваги юристів та політиків, зокрема, це є дослідження Д. Мартіна, Р. Босвелла, Д. Вейсбротта. Серед наукових досліджень проблем міграційної